

2022

Abiks väiketöötlejale Mahemärgistatud toodete töötlemine

Sissejuhatus

Mahetöötlemine on väiketöötlejate jaoks hea võimalus pakkuda on toodangut selgelt eristuva märgistusega. Mahemärgistus annab toodangule laiemad turustusvõimalused ökopoodide näol ja ka suuremate kaupluste ökotoodete kategoorias.

Käesolev materjal on mõeldud eelkõige väiketöötlejatele, kellel on soov alustada mahetöötlemisega, aga ka juba mahetöötlemisega tegelevatele ettevõtjatele.

Teabematerjalis on kirjeldatud mahetöötlemise nõuded, alates toorainete vastuvõtmisest, läbi kogu tootmisprotsessi, kuni nende märgistamise, väljastamise ja vedamiseni. Samuti on kirjeldatud tunnustamise taotlemine [mahepõllumajanduse seaduse](#) alusel ning tegevusega jätkamisest teavitamine.

Mahetöötlemise nõuded kohalduvad kõikidele ettevõtjatele, kes soovivad oma töödeldud tooteid mahemärgistada. Nad peavad olema Põllumajandus- ja Toiduameti (edaspidi PTA) poolt kontrollitud ning neile peab olema väljastanud nõuetele vastavust kinnitav dokument (tõendav dokument e sertifikaat).

Mahemärgistatud tooted ehk mahemärkega tooted on kõik tooted, mille märgistusel on viide mahepõllumajanduslikule tootmisviisile, nendeks on:

- mahetooted,
- tavatooted, mille koostisosade loetelus on viidatud mahekoostisosadele,
- mahepõllumajandusele üleminekuaja tooted,
- jahi- või kalastussaadustest tooted, mis sisaldavad mahepõllumajanduslikke koostisosi.

Märgistus on tootega seotud andmed, mis on paigutatud toote pakendile ja/või lisatud sellega kaasnevale dokumendile, nt:

- toote nimetus, toote koostisosad,
- kaubamärgid ja kujundlikud elemendid või sümbolid.

Käesolevas teabematerjalis kasutatakse samas tähenduses mõisteid „töötlemine“, „valmistamine“ ja „tootmine“. Mahepõllumajandust reguleerivates õigusaktides kuulub töötlemine, sh toidu valmistamine üldmõiste „**ettevalmistamine**“ alla.

Sisukord

1	Mahemärkega toodete töötlemise nõuded	5
1.1	Üldised põhimõtted	5
1.2	Riskide hindamine ning ettevaatus- ja ennetusmeetmed	6
1.3	Eristatavuse tagamine maheettevõttes	8
1.4	Arvestuse pidamine.....	9
1.4.1	Toodete vastuvõtmine ja väljastamine.....	10
1.4.2	Toodete pakendamine ja vedu	11
1.4.3	Toodete töötlemine	13
1.5	Alltöövõtt.....	13
1.6	Toodete koostisosad	15
1.6.1	Mahetoode	16
1.6.2	Mahemärkega tavatoode	17
1.6.3	Nõuded mahemärkega toodete (mahe ja tava) koostisele	17
1.7	Mahepõllumajandusele viitav märgistamine.....	19
1.7.1	Mahetoote märgistamine	20
1.7.2	Mahemärkega tavatoote märgistamine	23
1.7.3	Mahepõllumajandusele ülemineku aja toote märgistamine	24
1.7.4	Jahi- või kalastussaadustest toodete märgistamine ja nõuded koostisele	24
1.8	Maheveini tootmine.....	25
1.9	Mahepärmide tootmine	26
2	Mahepõllumajanduse seaduse alusel tunnustamine.....	26
2.1	Mahetunnustamise taotluse esitamine	27
2.2	Taotlusele lisatavad dokumendid	28
2.3	Taotluse menetlemine ja ettevõtja tunnustamine	30

2.4	Tegevuses toimunud muudatused.....	31
3	Järelevalve	31
4	Mahetöötlemise jätkamine	32
5	Õigusaktid	32

1 Mahemärkega toodete töötlemise nõuded

1.1 Üldised põhimõtted

Mahemärkega toodete (mahetooted; mahepõllumajandusele üleminekuaja tooted; tavatooted, mis sisaldavad mahekoostisosi; jahi- või kalastussaadustest tooted, mis sisaldavad mahekoostisosi) töötlemine peab tuginema järgmistele põhimõtetele:

- ✓ Mahemärkega tooteid **peab** valmistama põllumajanduslikest koostisosadest.
- ✓ Kasutada saab ainult neid väheseid toidu lisaaineid ja töötlemise abiaineid, mis on mahetöötlemisel lubatud ainete nimekirjas..
- ✓ Tooteid **peab** töötleva hoolikalt, kasutades selleks eelistatult bioloogilisi, mehaanilisi ja füüsikalisi meetodeid.
Töötlemismeetodid **peavad** vastama hea tootmistava põhimõtetele ja **soovitatav** on lähtuda sellest, et töötlemisprotsessis tooraine kvaliteet võimalikult vähe langeks (vitamiinide säilimine jms).
- ✓ **Peab** tuginema riskide hindamisele ning ettevaatus- ja ennetusmeetmete kasutamisele
- ✓ **Peab** rakendama sobivaid ja piisavaid puhastusmeetmeid, jälgida nende tõhusust ja dokumenteerida vastavad toimingud.
- ✓ **Peab** järgima, et töötlemine põhineb dokumentaalsel tõestusel.
- ✓ Kasutada **ei tohi** tooteid, aineid ega meetodeid, mis taastaksid toodete töötlemisel ja ladustamisel kaduma läinud omadusi, parandaksid toodete töötlemisel esinenud hooletuse tagajärgi või võiksid olla eksitavad toodete tegeliku laadi osas.
- ✓ Tehisnainomaterjale sisaldavat või neist koosnevat tooteid **ei tohi** töötlemisel kasutada.
- ✓ GMOsid, GMOdest toodetud tooteid ja GMOde abil toodetud tooteid **ei tohi** töötlemisel kasutada.
- ✓ Ioniseerivat kiirgust ega ioniseeriva kiirgusega töödeldud toorainet **ei tohi** töötlemisel kasutada.

Mahemärkega toodete töötlemine peab vastama nii **töötlemise üldistele nõuetele**, mis on kehtestatud toiduseadusega, kui ka allpool kirjeldatud **mahetöötlemise nõuetele**.

1.2 Riskide hindamine ning ettevaatus- ja ennetusmeetmed

Selleks, et vältida toodete, mis ei vasta mahenõuetele sattumist turule mahemärgistatuna, tuleb rakendada igas toodete ettevalmistus- ja turustusetapis ettevaatusmeetmeid.

Ettevõtja on ise vastutav mahemärkega toodete ja nende töötlemise nõuetekohasuse eest ning on kohustatud rakendama abinõusid selle tagamiseks. Üheks rakendatavaks abinõuks on enesekontrolliplaani koostamine.

Enesekontrolliplaan on nõutud ka toiduseaduse alusel ning sellesse paneb ettevõtja kirja kõik ettevõtte tegevused, nendega kaasneda võivad ohud, meetmed ohtude hindamiseks, kõrvaldamiseks ja ennetamiseks või viimiseks vastuvõetavale tasemele ning tegevused juhuks, kui tuvastatakse mittenõuetekohane toode.

Mahetöötlemise õigusaktides kasutatakse enesekontrolli tähenduses sõnastust: **meetmed ja menetlused, mida ettevõtja teeb selleks, et tagada mahemärkega toodete nõuetekohane käitlemine** (sh töötlemine, pakendamine, turustamine).

Enesekontrolliplaanis kehtestanud meetmeid ja tegevusi tuleb järgida ja hoida ajakohasena. Kui ettevõtte tegevuses toimuvad muudatused, tuleb muuta ka tegevuse kirjeldust ehk enesekontrolliplaani.

Mahetöötlemisega seotud aspekte võib kirjeldada enesekontrolli vastavates peatükkides. *Nt olemasolevat vastuvõtuprotseduuri või toodete vastuvõtmist kirjeldavat osa täiendatakse aspektidega, mis on olulised mahetoodete vastuvõtmisel.*

Mahetöötlemisega seotud meetmed ja menetlused toodete nõuetekohaseks käitlemiseks

- ✓ Tuleb **hinnata riske**.

Vastavalt toote tehnoloogilisele skeemile mõeldakse läbi, kus on saastumine lubamatute toodete või ainetega võimalik ja selleks analüüsitakse kõiki töötlemise etappe alates toorainete ostmisest ja vastuvõtmisest, läbi tootmise, kuni müügini;

- ✓ Tuleb kehtestada **ennetavad meetmed ja tegevused riskide ohjamiseks**.

Nt kõikides etappides, kus on võimalik, et mahetooted võivad saastuda kas tavatoodete või puhastusainete jääkidega, on ennetusmeede korrektne puhastamine. Kui ettevõttes valmistatakse ka tavatooteid, on ennetusmeede eristatavuse tagamine.

- ✓ Tuleb kasutada **sobivaid ja piisavaid puhastustoiminguid**, nende tõhusust peab jälgima ja vastavad toimingud peab dokumenteerima. Enesekontrolliplaanis olevasse

puhastusplaani peab mahetöötaja lisama puhastustoimingute dokumenteerimise nõude. See on vajalik, et ka tagantjärgi oleks tõestatatav, et enne mahetoodete ladustamist ja käitlemist on riskisutuses olevad alad puhastatud igasugustest jääkidest, sh tavatoodangu jääkidest.

Mahenõuded ei reguleeri praegu veel puhastus- ja desinfitseerimisvahendite kasutust. Mahetöötlemises kasutada lubatud puhastus- ja desinfitseerimisvahendite loetelu on aga koostamisel ja jõustub praeguse kava kohaselt 2023. a.

✓ Tuleb **töötajad koolitada mahetöötlemise nõuetest.**

Toiduhügieenikoolitusele lisaks peab töötajaid koolitama mahenõuetest ja selle osa võib lisada koolitusekavasse. Hea on, kui töötajatele on koostatud spetsiaalne tööjuhend mahenõuete tagamiseks. *Nt töötaja, kes võtab ettevõttesse vastu tooraineid ja kelle kohustus on kontrollida nende vastavust nõuetele, peab olem juhendatud selles osas, mida mahetoodete vastuvõtmisel peab kontrollima.*

✓ Tuleb kehtestada **ennetavad meetmed ja tegevused tegutsemiseks kahtluse korral**, et vastuvõetud toorained või valmistanud tooted võivad olla mahenõuetele mittevastavad. Selleks peab tegema kindlaks, kas kahtlus on põhjendatud, ning põhjendatud kahtluse korral tagama, et kahtlusalused tooted turule ei satuks.

Kahtluse korral peab ettevõtja:

- identifitseerima ja eraldama kahtlusaluse toote;
- kontrollima vastuvõetud mahetoode märgistuse kattuvust selle saatedokumentidel oleva teabega;
- kontrollima, kas tarnija tõendaval dokumendil olev teave on vastavuses ostetud tootega;
- kontrollima, kas saastumine võis olla toimunud oma ettevõttes ja mil viisil;
- dokumenteerima läbiviidud menetlused.

Kuni kahtluse kõrvaldamiseni ei tohi toodet mahedana turule viia ega kasutada seda mahetoodete töötlemisel.

Kui kahtlus on põhjendatud või kui seda ei ole võimalik kõrvaldada, peab ettevõtja PTAle viivitamata teavitama:

- kogu tarnijat käsitlev teave ja dokumendid (toote saabumisteatis/saateleht, tarnija tõendav dokument, importtoodete puhul mahetoodete kontrollsertifikaat);
- toote jälgitavuse dokumendid, mis on kokkuviidavad partiiga (arved, saateleht-arved, pakkelehed, vastavussertifikaadid jmt);
- laojääk ja müüdnud toote kogused;
- kui on olemas, siis akrediteeritud laborilt saadud proovivõtuprotokoll,
- kui tootest on ise tehtud analüüsid, siis proovivõtuprotokoll;
- igasugune teave ka varasemate kahtluste kohta seoses konkreetse lubamatu toote või ainega;

1.3 Eristatavuse tagamine maheettevõttes

Ühes ettevõttes **on lubatud töödelda tava- ja mahetooted**, kuid tuleb tagada, et mahetooted ei seguneks tavatoodetega. Eristatavus tuleb tagada igas toote töötlemise etapis alates vastuvõtust, läbi tootmise, kuni müügini.

Kõige kindlam on tagada **ruumiline eristatavus**. See tähendab eraldi asuvate ladude, vastuvõtualade ja käitlemisruumide ning neis olevate eri seadmete, sisseseade ja inventari kasutamist. Sellisel juhul on mahetoodete segunemise võimalus tavatoodetega viidud miinimumini.

Kui ruumiline eristatavus pole otstarbekas, tuleb **eristatavus tagada ajaliselt**. Sellisel juhul kasutatakse küll samu ruume ning seadmeid jm inventari, kuid mahe- ja tavatooted töödeldakse eri aegadel. On hea tava alustada töötlemist mahetoodetega ning üle minna tavatöötlemisele. Samuti võib mahetooted töödelda kindlal päeval nädalas, mil tavatooted ei valmistata. Enne mahetoote käitlemist peab riskisutuses olevad pinnad ja alad põhjalikult puhastama ning puhastustoimingud dokumenteerima.

Kui mahe- ja tavatoodete valmistamiseks on küll samad ruumid, kuid kasutusel on erinev inventar ja erinevad vahendid, tuleks need vastavalt markeerida.

Mahetooted ja tavatooted peab **ladustama** nende segunemise vältimiseks ja partiide identifitseerimiseks eraldi asuvatel ja vastavalt märgistatud aladel ja kohtadel. Kui valmistooted ja toorained on pakendatud ja märgistatud, ei ole eelneva nõude täitmine asjakohane.

1.4 Arvestuse pidamine

Arvestust tuleb pidada igas käitlemise etapis: kauba vastuvõtmisel, töötlemisel ja väljastamisel. **Arvestust peab pidama selleks, et ettevõttes oleks olemas ülevaade vastuvõetud ja toodete valmistamisel kasutatud toorainetest ning ettevõttest turustatud toodetest ja nende kogustest.**

Enamasti sobivad arvestuse pidamiseks ettevõtte laoarvestuse või raamatupidamise dokumendid/programmid ja eraldi arvestuse pidamist mahenõuete järgimiseks vaja pole (vt lihtsustatud skeemi joonis 1).

Milliseid arvestuse pidamise meetodeid ettevõttes kasutatakse, on ettevõtte otsustada.

Arvestust võib pidada paberkandjal või elektrooniliselt.

Kui ettevõttes valmistatakse ka tavatooteid, tuleb pidada samasugust arvestust ka tavatoodete üle.

VASTUVÕTT

Pane Excelisse vm (lao)programmi või vihikusse kirja, mis toorainet, millal, ja kui palju vastu võtsid.

Süsteematiseeri selle infoga seotud dokumendid, sest neist peab selguma kellelt ja kust said ning kas toote tarnija oli tunnustatud ja kas tarnitud toode vastas nõutele.

TÖÖTLEMINE

Pane Excelisse vm programmi või vihikusse kirja, mida, millal ja kui palju valmistasid.

Olemas peavad olema retseptuurid valmistatud toodete kohta.

VÄLJASTAMINE

Pane Excelisse vm programmi või vihikusse kirja, mis tooteid, kellele ja kui palju väljastasid.

Süsteematiseeri selle infoga seotud dokumendid.

1.4.1 Toodete vastuvõtmine ja väljastamine

Toodete vastuvõtmisel ja väljastamisel peab pidama arvestust selliselt, et ettevõttes oleksid olemas andmed vastuvõetud toorainete ja väljastatud toodete ning nende koguste kohta. Selleks peavad ettevõttes olemas olema seda infot sisaldavad dokumendid.

Tooteid võetakse vastu alati koos dokumentidega.

Toodetega kaasnevatest dokumentidest peab selguma:

- toodete vastuvõtmise kuupäev;
- toodete tarnija nimi ja aadress ning juhul, kui tarnija ei ole toote omanik või müüja, siis ka toodete omaniku või müüja nimi ja aadress;
- vastuvõetud tooted ja nende kogused.

Tooteid väljastatakse ettevõttest alati koos dokumentidega.

Dokumendid (nt müügiarve, arve-saateleht, saateleht, pakkeleht, vastavusdeklaratsioon) tuleb vormistada selliselt, et neilt selguks:

- kellele tooted on väljastatud, ehk toodete saajad, ning juhul, kui tegemist on eri isikuga, siis ka kellele tooted on müüdud (ehk ostja nimi ja aadress);
- toodete väljastamise kuupäev;
- väljastatud tooted ja nende kogused.

Loetletud andmed ei pea olema ühel dokumendil, kuid dokumendid peavad olema omavahel kokkuviidavad ning tootega kokkuviidavad. Ehk teisisõnu peab olema selgus, et koos kaubaga saabuvad dokumendid on omavahel seotud ja vastuvõetud tootega seotud.

Vastuvõetavad ja väljastatavad tooted peavad olema **identifitseeritavad partii põhiselt**. Kui vastuvõtudokumentides ei selgu vastuvõetava tootepartii andmeid, tuleb dokumendile partii andmed ise lisada (*nt lisada saatelehele või arvele toote pakendil olev parim enne kuupäev*). Partii identifitseerimine on oluline vajadusel toidu turult tagasivõtmiseks ning see aitab kaasa ka tõhusale varude uuendamisele.

Kuna mahenõuetele vastavate toodete vastuvõtmine ja väljastamine peab olema ka tagantjärgi tõestatav, siis peab ettevõtja alles hoidma (vähemalt 3 aastat) kõik dokumendid,

millega tooteid vastu võeti ja väljastati. Dokumendid peavad olema kergesti leitavad ja kohapeal olemas ning lao- ja finantsdokumentidega tõendatud.

Nt ettevõttes on olemas kergesti väljavõetaval kujul saatelehed (eraldi kaustas), millel on vastuvõtja allkiri ja kuupäev. Saateleht on omakorda seostatav arvega. Võib pidada ka eraldi tabelit, kuhu pannakse kirja vastuvõetud toorained ja vastava saatedokumendi/arve number. Sageli on selline arvestus raamatupidamis- või laoprogrammi osa. Saatelehed, arved jne võivad olla ka digitaalsel kujul.

Mahetoote vastuvõtja peab lisaks kontrollima, kas vastuvõetav toode on:

- tarnitud **tunnustatud ettevõttelt**,
- vastab **mahenõuetele (sh kas pakend on avamise tunnusteta)** ja
- on **mahenõuete kohaselt märgistatud**.

Ettevõtja peab kontrollima oma tarnija kuulumist kontrollisüsteemi. Et ainult mahekontrollisüsteemi kuuluvatel ehk tunnustatud ettevõtjatel on lubatud turustada mahemärkega tooteid edasiseks käitlemiseks, siis peab mahetöötaja kasutama mahemärkega toodete valmistamiseks ainult tunnustatud ettevõtete käest tarnitud mahemärkega tooteid.

Tunnustamata ettevõtetest tarnitud tooteid (isegi kui need kannavad mahemärgised) ei tohi mahemärkega toodete valmistamiseks kasutada.

Kõik Eestis tegutsevad tunnustatud mahetootjad ja -käitlejad on kantud [mahepõllumajanduse registrisse](#). Registrist saab kontrollida tarnija kuulumist kontrollisüsteemi ning vajadusel alla laadida tarnija tõendava dokumendi e mahesertifikaadi. Muudest riikidest mahetooteid ostes tuleb paluda tarnijal/müüjal tõendav dokument endale saata või lasta see koos toote muude dokumentidega kaubaga kaasa panna.

Silmas tuleb pidada, et tõendav dokument on tähtajaline ning seetõttu tuleb kontrollida ka selle kehtivust.

1.4.2 Toodete pakendamine ja vedu

Mahemärkega tooteid peab vedama teistele ettevõtjatele või sama ettevõtte muudesse üksustesse ainult sellisel viisil suletud pakendites või konteinerites või sõidukites, mis ei võimalda pakendit rikkumata asendada selle sisu teise tootega.

Pakendil peab olema etikett (märgistus), millel on järgmised andmed:

- a) selle ettevõtja nimi, kes on toote mahemärgistanud või juhul, kui tegemist on eri isikuga, toote omaniku või müüja nimi ja aadress;
- b) toote nimetus;
- c) ettevõtjat kontrolliva kontrolliasutuse nimi või koodi number;
- d) partii tähis ¹.

Kui pakendile pole kõik punktides a)-d) osutatud andmed märgitud, võib need esitada ka **saatedokumendil**, kui on kindel, et saatedokumenti saab vaieldamatult seostada toote pakendi, konteineri või sõidukiga. Saatedokumenti tuleb märkida tarnija või vedaja andmed (nimi, kontaktinfo).

Toode ja dokumendid peavad olema omavahel kokkuviidavad.

Kui korrektselt suletud **pakendis tooted on omakorda paigutatud pakendisse** (nt transporttaarasse, hulgipakendisse), siis sellele omakorda punktides a)-d) nimetatud andmete märkimine ei ole kohustuslik, samuti ei pea see pakend olema suletud viisil, mis ei võimalda pakendit rikkumata asendada selle sisu teise tootega. Vastuvõtja peab veenduma, et transporttaaras olevad pakendid on korrektselt suletud ja märgistatud.

NB! Munakast peab olema korrektselt suletud ja märgistatud, sest munakarbid ja restid seda ei ole.

Erisus!

Pakendamata mahetooteid võib väljastada ja vastu võtta vaid juhul, kui kõik loendis esitatud nõuded on täidetud:

- vedu toimub vahetult kahe maheettevõtja vahel (st mõlemaid on kontrollitud vastavalt mahenõuetele);
- veetakse ainult mahetooteid või ainult mahepõllumajandusele üleminekuaja tooteid;
- toodetele on lisatud dokument, mis sisaldab punktides a-d ette nähtud teavet;

¹ Toidupartii tähistus võimaldab määrata, millisest partiist toit pärineb. Toidupartii määrab ja tähistab pakendil tootja, töötleja, valmistaja, pakendaja või Euroopa Liidu liikmesriigis asutatud müüja, kes seda toitu esimesena müüb. Toidupartii võib olla ka toidu minimaalse säilimisaja tähtpäev või tarvitamise tähtpäev. Toidupartii tähistuse esitamine ei ole vajalik põllumajandussaaduste puhul, mis tootjaettevõttest saadetakse viivitamatuks töötlemiseks.

- nii lähetav kui ka vastuvõttev ettevõtja hoiavad selliseid veotoiminguid käsitlevaid dokumente PTA jaoks kättesaadavatena (saateleht /arve või nende koopiad säilitatakse ettevõttes kohapeal).

1.4.3 Toodete töötlemine

Toodete töötlemisel (valmistamisel) peab pidama arvestust selliselt, et ettevõttes oleksid olemas andmed toodete valmistamiseks kasutatud toorainete ja nende koguste kohta (retseptuurid).

Dokumenteerima peab, mis ajaühiku jooksul mida valmistati ja kui palju. Dokumenteerimise ajaühik võib olenevalt ettevõtte profiilist ja tootmismahitudest suuresti erineda. Enamasti dokumenteeritakse partii kaupa (nt ühesuguste omadustega toorainest sama säilivusajaga toode).

Nt õunamahla valmistaja jaoks on partii ühe sordi õuntest valmistatud mahl, mida ta teeb ühe nädala jooksul.

Nt väikepagar valmistab päevas 8-24 leiba, märgib igal tootmispäeval valminud leibade koguse tootmispäevikusse ning teeb kokkuvõtte kasutatud tooraine ja valmistatud leibade koguse kohta iga kuu lõpus.

1.5 Alltöövõtt

Kui ettevõtja (teenuse tellija) kasutab mahemärkega toodete valmistamisel mõne tegevuse puhul kolmandast isikust alltöövõtjat, peab üldjuhul ka alltöövõtja kuuluma kontrollisüsteemi, ehk olema mahetunnustatud. Siiski on võimalik kasutada mahetunnustuseta alltöövõtjate teenust, kuid ainult tingimusel, et:

- teenuse tellija **jääb ise vastutavaks mahenõuete täitmise eest**, ega anna vastutust üle alltöövõtjale;
- tooted jäävad kogu toote käitlemise protsessi jooksul teenuse tellija omandisse;
- alltöövõtja tegevus vastab mahenõuetele ja seda kontrollitakse teenuse tellija kontrolli raames.

NB! Teenust saab pakkuda ainult alltöövõtja, kes on toiduseaduse alusel järelevalve all. Kõik teavitatud ja tegevusloaga toidukäitlejad on kantud [registrisse](#).

Tellija peab allhanke kasutamiseks sõlmima allhanke tegijaga lepingu, kus ta tellib teenuse, mille tegemiseks tal endal puuduvad võimalused, ja kus on sätestatud, et teenus peab olema osutatud mahenõudeid täites.

Tellija peab alltöövõtulepingu sõlmimisest PTAle 7 päeva jooksul teada andma.

Teenuse tellija kohustused: Tellija peab kõiki oma tegevusi, kaasa arvatud alltöövõtja poolt tehtavaid tegevusi, kirjeldama oma tegevuse kirjelduses. Mahemärkega toote nõuetekohase käitlemise eest **vastutab alati** teenuse tellija ehk mahetunnustatud ettevõtte, seetõttu on oluline, et teenuse tellija ja alltöövõtja tööülesannetes täpselt kokku lepiwad. Tellijal tuleb pidada arvestust selliselt, et ta omaks ülevaadet alltöövõtja poolt tehtud toimingutest.

Alltöövõtja kohustused: Teenust (nt pakub pakendamise teenust) osutades võtab alltöövõtja endale kohustuse osutada seda mahenõuetele vastavalt. Alltöövõtja peab olema teadlik, et tema juures kontrollitakse mahenõuete täitmist.

Näited

- ✓ *Maheõun OÜ on põllumajandustootja, kes kasvatab maheõunu ning soovib neist valmistada mahemahla, kuid tal ei ole töötlemisruume. Ta ostab mahla valmistamise teenuse sisse mahlatöötlemisega tegelevalt mahetunnustamata ettevõttelt Mahl OÜ. Maheõun OÜ sõlmib Mahl OÜga allhanke lepingu. Mahetoote töötlemise eest vastutab Maheõun OÜ. Selleks, et maheõunest valmistatud mahla saaks mahemärgistada ja mahetoodete töötlemise ahel ei katkeks, peab Maheõun OÜ ise taotlema tunnustamist mahetoodete töötlemise valdkonnas.*
- ✓ *Maherüpsiõli valmistaja Rüps OÜ ei oma villimisliini, ta ostab teenuse sisse tavaettevõttelt Pudel OÜ, kes villib õli pudelitesse. Vastutus mahenõuete täitmise eest (sh jälgitavuse tagamine, segunemise ja saastumise vältimine villimisel) lasub Rüps OÜ-l endal. Tal peab Pudel OÜ-ga olema sõlmitud allhankeleping ja ta peab olema kindel, et Pudel OÜ on mahenõuetest teadlik ja täidab neid. Samuti peab Pudel OÜ olema nõus, et maheametnik tuleb tema ettevõttesse nõuete järgimist kontrollima.*

1.6 Toodete koostisosad

Toote koostisosa on toidu tootmisel või valmistamisel kasutatav mis tahes aine või toode, sealhulgas lõhna- ja maitseained, lisaained ja toidus kasutatavad ensüümid ning liitkoostisosa komponendid, mida valmistoodete ka muudetud kujul, sisaldab².

Koostisosad jagatakse: põllumajanduslikud ja mittepõllumajanduslikud koostisosad.

Põllumajanduslikud koostisosad on kõik põllumajandusest pärinevad saadused:

- ✓ **töötlemata põllumajandussaadused** on taimekasvatussaadused (nt teraviljade seemned, puu- ja köögiviljad), sh korjatud saadused (nt marjad, seemned, ürdid, maitsetaimed) ja loomakasvatussaadused (nt piim, munad, mesi, vesiviljelussaadused);
- ✓ **töödeldud põllumajandussaadused** on töötlemisel saadud tooted (nt värske liha, lihatooted, alkohol, suhkur, jahud, tükeldatud köögiviljad);
- ✓ **pärmid, looduslikud lõhna- ja maitseained ning teatud toidu lisaained**, mis on määruse (EL) nr [2021/1165](#) V lisa A osas märgitud tärniga (nt pektiin, guarkummi, jaanileivapuujuhu).
- ✓ Kõik põllumajanduslikud koostisosad jagunevad omakorda:
 - **mahekoostisosadeks,**
 - **mittemahekoostisosadeks.**

Mittepõllumajanduslikud koostisosad on kõik tooted ja ained, mis ei pärine põllumajandusest:

- ✓ **joogivesi,**
- ✓ **sool** (põhikomponendid naatriumkloriid või kaaliumkloriid),
Alates 2022. a saab ka soola mahemärgistada, seega on olemas nii mahe- kui ka mittemahesool, samas ei nõuta mahesoola kasutamist.
- ✓ **toidu lisaained** (nt vääveldioksiid, askorbiinhape, sidrunhape, agar) ja **töötlemise abiained** (nt väävelhape, soolhape) jt lubatud tooted ja ained.

² (EL) nr [1169/2011](#) art 2 (f)

1.6.1 Mahetoode

Mahetoote puhul peavad mahepõllumajanduslikud koostisosad moodustama vähemalt 95% toote kõikide põllumajanduslike koostisosade kogusest.

Kokku kuni 5% ulatuses on lubatud kasutada järgmisi **tavapõllumajanduslike koostisosi**:

- pärme ja looduslike lõhna- ja maitseaineid;
- [määruse \(EL\) 2021/1165 V lisa A osas](#) olevaid tärniga tähistatud põllumajanduslike lisaaineid;
- teatavaid mõnesid tavatooraineid, mis on loetletud [määruse \(EL\) 2021/1165 V lisa B osas](#).

Nii pärme kui ka looduslike lõhna- ja maitseaineid ning osasid määruse V lisa A osas olevaid lisaaineid on olemas ka mahedana.

Joogivee kasutamisele piiranguid ei ole.

Soola kasutamisele piiranguid ei ole (võib kasutada nii tava- kui ka mahesoola).

Soola puhul tuleb siiski kontrollida, et see ei sisaldaks mõnda lisaainet, mida mahedas pole lubatud kasutada. *Nt paakumisvastane aine (E536), mida toidusoolale sageli lisatakse, ei ole mahemärkega toodetes lubatud.*

Näited mahetoodetest:

- *sai, mis koosneb mahenisujahust ja mahevõist ning kasutatud on tavapärimi;*
- *maitsevesi, mille peamine koostisosa on vesi ja lisatud on mahla ning looduslike lõhna- ja maitseaineid;*
- *maitsesool, mille peamine koostisosa on tava-sool ja lisatud on maheürte.*

Mahepõllumajanduslike koostisosade %i arvutamise näide mahetootes vt tabel 1.

Tabel 1. Mahetoode – mahepõllumajanduslike koostisosade % arvutamine

	Põllumajanduslike koostisosade kogus (100 g)	Mahekoostisosade kogus (100 g)
Mahekoostisosa, 46 g	46 g	46 g
Mahekoostisosa, 50 g	50 g	50 g
Lisaaine, mis on 2021/1165 V lisa A osas märgitud tärniga, 4g	4 g	
Lisatud vesi, 36 g		
Kokku	100 g	96 g (96g/100g*100=96%)

Mahekoostisosad moodustavad 96% kõikidest põllumajanduslikest koostisosadest.

Tegemist on mahetooteaga.

1.6.2 Mahemärkega tavatoode

Kui toidu mahekoostisosad moodustavad alla 95% toote põllumajanduslike koostisosade kogusest, siis on tegemist **tavatootega** ja mahepõllumajandusele saab viidata ainult toidu **koostisosade loetelus**. Sellise toidu valmistamisel võib kasutada ühte või mitut mahepõllumajandusest pärit toorainet.

Mahepõllumajanduslike koostisosade % arvutamise näide mahetootes vt tabel 2.

Tabel 2. Tavatoode – mahepõllumajanduslike koostisosade % arvutamine

	Põllumajanduslike koostisosade kogus (100 g)	Mahekoostisosade kogus (100 g)
Mahekoostisosa, 20 g	15 g	15 g
Mahekoostisosa, 50 g	50 g	50 g
Mahekoostisosa, 30 g	30 g	30 g
Lisaaine, mis on 2021/1165 V lisa A osas märgitud tärniga ja mis peab olema mahe 4g	4g	4 g
Tavapõllumajandusest pärit pärm	4 g	
Loodulik lõhna- ja maitseaine 3g	3 g	
Lisatud vesi, 20 g		
Kokku	106 g	99 g (99g/106g*100=93%)

Mahekoostisosad moodustavad 93% kõikidest põllumajanduslikest koostisosadest.

Tegemist ei ole mahetootega.

Seega, et seda toodet saaks nimetada mahetooteks, tuleks toote valmistamisel kasutada näiteks mahepärm, siis saaks pärm koguse kanda mahekoostisade hulka ja mahekoostisosad moodustaksid 97% kõikidest põllumajanduslikest koostisosadest.

1.6.3 Nõuded mahemärkega toodete (mahe ja tava) koostisele

Järgmised nõuded kehtivad kõikidele **mahemärkega toodetele**, nii **mahetoodetele** kui ka **tavatootele**, kui selle koostisosade loetelus on viidatud mahekoostisosale.

- ✓ Toode peab olema valmistatud peamiselt põllumajandusliku päritoluga koostisosadest. Ainult juhul, kui valdavaks koostisosaks on vesi (nt erinevad joogid) või sool (nt maitsoolad), ei pea toode olema peamiselt põllumajandusliku päritoluga koostisosadest.
- ✓ Sama koostisosa ei tohi kasutada ühes tootes nii mahe- kui ka tavapäraselt toodetuna (nt ei saa ühes tootes olla mahe- ja tavanisujahu). Ka mahepõllumajandusele

üleminekuaja koostisosa ei või esineda koos sama koostisosaga, mis on mahe või mittemahe.

- ✓ GMOsid, GMOdest toodetud tooteid ja GMOde abil toodetud tooteid **ei tohi** mahemärkega toidu töötlemisel ega valmistamisel kasutada.

Kui tooraineks on toit, võib usaldada toote märgistust: kui toit ei ole GMOdele viitavalt märgistatud või sellega ei ole kaasas vastavaid dokumente, siis ei ole selle tootmisel GMOsid ega GMOdest toodetud tooteid kasutatud.

Toodete puhul, mis ei ole toit (lisaained ja abiained) või GMO kahtluse korral, peab ettevõtja küsima müüjalt kinnituse, et tarnitud tooted ei ole GMOdest koosnevad ega GMOde abil toodetud. Kahtluse korral ei tohi toorainet kasutada enne, kui kinnitus GMO-vaba tooraine kohta on saadud. Vastutus selle eest, et GMO keeldu järgitakse, lasub mahetöötlejal: juba toorainet ostes või lepingut sõlmides peaks veenduma, et tooraine müüja teab GMO-keeldu nõuet.

- ✓ Mahemärkega toodete ning mahemärkega tootes kasutatava tooraine töötlemisel **on keelatud** kasutada ioniseerivat kiirgust.

Sisseostetud tooraine puhul põhineb kiiritamiskeeldu järgimine dokumentatsioonil ning toodete segunemise ja saastumise vältimisel. Kiiritatud toit peab olema vastavalt märgistatud. Kiiritada on ELis lubatud vaid maitsetaimi ja ürte, seetõttu võiks nende ostmisel märgistust ekstra kontrollida.

- ✓ Kasutada on lubatud ainult neid lisaained ja töötlemise abiaineid, mis on loetletud [määruse \(EL\) nr 2021/1165 V lisa A osas](#). Enamasti on lubatud lisaained looduslikku päritolu, nt õunhape, sidrunhape, agar.

NB! Kõnealusel määruses on osade lisaainete juurde märgitud, et need loetakse põllumajanduslikeks koostisosadeks, lisatingimusena peavad mõned neist pärinema ainult mahetootmisest.

NB! Üldised eeskirjad kõikide toidu lisaainete kasutamise kohta on kehtestatud lisaainete [määruses \(EÜ\) nr 1333/2008](#). Määruse (EL) nr 2021/1165 V lisa A osas on kirjas täiendavad piirangud mahemärkega toodetes lisaainete kasutamisele.

Näiteks on vääveldioksiidi (E220) vastavalt määrusele nr 2021/1165 lubatud kasutada mahedate puuviljaveinide, sh mahe õuna- ja pirnisiidri valmistamisel, kuid poole väiksemas koguses kui samade tavatoodete puhul.

- ✓ Kasutada on lubatud toidu töötlemisel tavaliselt kasutatavaid mikroorganismide preparaate ja toiduensüüme.
- ✓ Lisaainetena kasutatavad toiduensüümid peavad olema mahetöötlemisel kasutamiseks lubatud lisaainete loetelus. See tähendab, et kui toiduensüüm on tähistatud E-numbriga, siis peab kontrollima, kas seda on lubatud kasutada mahemärkega tootes.
- ✓ Lubatud on kasutada ainult looduslikke lõhna- ja maitseühendeid³ ja looduslikke lõhna- ja maitsepreparaate⁴.

Veendumaks, kas kasutatav lõhna- ja maitseühend või preparaat on looduslik, tuleb selle tarnijalt küsida toote sertifikaat.

- ✓ Mineraale (sh mikroelemente), vitamiine, aminohappeid ja mikrotoitaineid on lubatud lisada ainult teatud eritoitudele: imiku piimasegule ja jätkupiimasegule, imikutoitudele ja teraviljapõhiste töödeldud eritoitudele⁵ ning vastavalt nende [eritoitude](#) nõudeid reguleerivatele õigusaktidele.

1.7 Mahepõllumajandusele viitav märgistamine

Selleks, et tooteid märgistada mahepõllumajandusele viitavalt peavad ettevõtjad täitma mahetöötlemise **nõudeid** ja olema **tunnustatud mahepõllumajanduse seaduse alusel**.

³ Looduslikud lõhna- ja maitseühendid eraldatakse taimsest, loomsest või mikrobioloogilisest toorainest ning need ühendid on vastavad looduslikult esinevatele ühenditele. Lõhna- ja maitseühendid on näiteks vanilliin, kofeiin, A-rebaudiosiid. Looduliku lõhna- ja maitseühendi mõiste on sätestatud määruses nr [\(EÜ\) 1334/2008](#) (toiduainetes kasutatavaid lõhna- ja maitseaineid) art 3, punkt 2c)

⁴ Preparaadid saadakse taimsest, loomsest või mikrobioloogilisest toorainest traditsiooniliste toiduvalmistamisviisidega, st nende tootmiseks ei kasutata sünteetilisust. Preparaadid on näiteks puu- ja juurviljaekstraktid, värtsi- ja ürdiekstraktid, eeterlikud õlid. Lõhna- ja maitsepreparaadi mõiste on sätestatud määruses nr [\(EÜ\) 1334/2008](#) (toiduainetes kasutatavaid lõhna- ja maitseaineid) art 3, punkt 2 d) alapunkt i

⁵ Teraviljapõhine töödeldud toit on toit, mis on ette nähtud tervete imikute eritoitumisvajaduste rahuldamiseks võõrutusperioodil ja tervete väikelaste (1-3 eluaastat) lisatoiduks ja/või nende järkjärguliseks kohanemiseks tavatoiduga ning mis kuulub ühte järgmise rühma: lihtsad teraviljatoidud, mille valmistamiseks on lisatud või tuleb lisada piima või muid sobivaid vedelikke; teraviljatoidud, millele on lisatud suure valgusisaldusega toitu ja mille valmistamiseks on lisatud või tuleb lisada vett või muud valguvaba vedelikku; pastatooted, mida tarvitatakse pärast vees või muus sobivas vedelikus keetmist; kuivikud ja küpsised, mida tarvitatakse kas valmiskujul või peenestatuna vee, piima või muu sobiva vedeliku lisamisel.

Mahepõllumajandusele viitavalt märgistatud toodeteks ehk mahemärkega toodeteks peetakse kõiki tooteid, mille märgistusel⁶ on kasutatud sõnu „mahe“, „öko“ või muid sama tähendust omavaid sõnu.

Mahepõllumajandusele viitavaks märgistamiseks on ka nende sõnade kasutamine toote koostisosade loetelus või tootega seotud dokumentidel või toote reklaamimisel⁷.

Mahepõllumajandusele viitavaid sõnu ja mõisteid ei tohi kasutada ühegi toote märgistamisel, mis ei vasta mahenõuetele. Samuti ei tohi toodete reklaamimisel (sh kaubamärkides või äriühingute nimedes) kasutada mõisteid, mis võiksid tarbijaid eksitada, jättes neile mulje, et toode või selle koostisosad vastavad mahenõuetele.

Toodete märgistamisel peavad olema täidetud:

- ✓ **üldised toidu märgistamise nõuded** vastavalt toidualase [teabe määrusele \(EL\) 1169/2011](#) ja
- ✓ **mahemärgistamisel tuleb täita täiendavad mahenõuded.**

Kõik mahemärkega toodete kohustuslikud tähised tuleb hõlpsasti märgatavasse kohta paigutada hästi nähtavalt, selgesti loetavalt ja kustumiskindlalt.

1.7.1 Mahetoote märgistamine

Kui toode vastab **mahetoote** kohta esitatud nõuetele (vt punkte 1.6.1 ja 1.6.3), siis toote müügi pakendil⁸:

- ✓ **võib** toote nimetuses kasutada mõisteid „mahe“ ja „ökoloogiline“ ning nende tuletisi või lühendeid (nt „öko“, „mahe“) kas eraldi või kombineerituna;

⁶ Märgistus on kõik tootega seotud sõnad, andmed, kaubamärgid, margitoodete nimed, kujunduselemendid või sümbolid, mis asuvad toote pakendil või tootega kaasas käival dokumendil, sedelil, etiketil, sildil või kaelaetiketil või mis viitavad sellele tootele (EL) 2018/848 art 3(52)

⁷ Reklaam on igasugune toodete avalik esitlemine muul viisil kui märgistuse abil, mille eesmärk või tõenäoline tulemus on hoiakute, veendumuste ja käitumise mõjutamine ja kujundamine, et otseselt või kaudselt edendada toodete müüki (EL) 2018/848 art 3(53)

⁸ Müügi pakendis toit on iga lõpptarbija või toitlustusettevõtetele valmis kujul esitav artikkel, mis koosneb toidust ning pakendist, millesse toit on pakitud enne müüki andmist, olenemata sellest, kas pakend ümbritseb toitu täielikult või ainult osaliselt, kuid igal juhul sellisel viisil, mis ei võimalda pakendit avamata või muutmata selle sisu muuta.

- ✓ **peab** toote koostisosade loetelus ära märkima, millised põllumajandusest pärit koostisosad on mahedad (ka juhul kui kõik põllumajanduslikud koostisosad on mahepõllumajandusest pärit). Mahekoostisosad peavad olema märgitud sama värvi ja suurusega ning samasuguses kirjas kui muud koostisosade loetelus esitatud tähised.
- ✓ **peab** kasutama ELi mahelogo;
- ✓ **peab** ELi mahelogoga samale vaateväljale (pakendi samale küljele) märkima PTA koodnumbri EE-ÖKO-03 ning vahetult selle koodi all tähistuse toote põllumajanduslike koostisosade tootmiskoha kohta (päritolutähis);
- ✓ **võib** märgistusel kasutada Eesti ökomärki.

Euroopa Liidu mahelogo

Euroopa Liidu mahelogo (edaspidi logo) **võib kasutada ainult mahetoote puhul**, müügi pakendil peab logo kasutama, muul märgistusel võib seda kasutada.

Logo peab asuma kontrolliasutuse koodnumbriga samal visuaalsel vaateväljal (pakendi samal küljel).

Logo peab olema vähemalt 9 mm kõrge ja vähemalt 13,5 mm lai, kõrguse ja laiuse suhe peab alati olema 1:1,5.

Logo peab olema originaalvärv: Pantone värvistandardi järgi Pantone roheline nr 376 ja neljavärvitrüki puhul roheline (50% tsüaan (sinine) + 100% kollane).

Logo värvilahenduste puhul on lubatud mõned erandid:

- kui värviline logo ei ole praktiliselt rakendatav (kui kogu trükk on must-valge), võib logo kasutada ka mustvalgena,
- kui pakendi või märgise taustavärv on tume, võib logo sümboleid kasutada negatiivis, kasutades pakendi või märgise taustavärvi;
- kui kasutatakse värvilist logo värvilisel taustal, mistõttu logo on raske eristada, võib logo ümbritseda joonega, et suurendada selle kontrasti taustavärviga;
- kui pakendil esitatud teave on ühevärviline, võib logo kasutada samavärvilisena.

[Siit leiab ELi mahelogo kasutusjuhendi ja kujundusfailid](#) erinevates formaatides.

EE-ÖKO-03
Eesti põllumajandus

Joonis 2. ELi mahelogo koos kohustuslike tähistega, mis peavad olema logoga samal vaateväljal (toote ühel küljel): PTA koodnumber ning päritolutähis, mis peab paiknema vahetult koodnumbri all.

Logo kasutamisel märgitakse logoga samale väljale ja vahetult koodnumbri alla **koht, kus kasvatati põllumajanduslik tooraine, millest toode koosneb (päritolutähis)**, kasutades selleks üht järgmistest kujudest:

- „ELi põllumajandus“, kui põllumajanduslik tooraine on kasvatatud ELis;
- „ELi-väline põllumajandus“, kui põllumajanduslik tooraine on kasvatatud kolmandates riikides;
- „ELi/ELi-väline põllumajandus“, kui osa põllumajanduslikust toorainest on kasvatatud ELis ja osa kolmandas riigis.

Kui kogu toote koostises olev põllumajanduslik tooraine on kasvatatud ühes riigis, siis võib sõnad „ELi“ ja „ELi-väline“ asendada selle konkreetse riigi nimetusega („Eesti põllumajandus“).

Punktides a) ja c) nimetatud juhtudel võib arvestamata jätta koostisosade väikese koguse, mis jääb alla 5% põllumajandusliku tooraine kaalust.

Sõnad „ELi“ või „ELi-väline“ ei tohi olla värvi, suuruse ega kirja poolest silmatorkavamad kui toote nimetus.

Nt, kui kõik toote koostises olevad põllumajanduslikud koostisosad on kavatatud Eestis, võib toote märgistusel kasutada „ELi põllumajandus“ asemel „Eesti põllumajandus“.

Nt kui toote põllumajanduslikud koostisosad on enamuses kasvatatud Eestis ja tootes on kuni 5% mujalt riigist pärit põllumajanduslike koostisosi (nt maitseained), siis võib toote märgistusel kasutada märget „Eesti põllumajandus“.

Kui logo kasutatakse ka mujal kui müügi pakendil (nt hulgi pakendis toodetel või e-poes mahetoodete turustamisel), siis tuleb samuti märkida koht, kus kasvatati põllumajanduslikud toorained, millest toode koosneb ning PTA kood.

Eesti riiklik ökomärk

Eestis toodetud **mahetoodetele** võib lisada Eesti siseriikliku ökomärgi (edaspidi ökomärk). Sarnaselt ELi logole **ei tohi** ökomärki kasutada üleminekuaja toodetel ega tavatoodetel, mille koostisosade loetelus on viide mahekoostisosale.

Ökomärgi roheline värvus on Pantone värvitabeli järgi – 355 C; CMYK C 100.0; M 0.0; Y:91.0; K:6.0. Lubatud on ka mustvalge ökomärk.

Ökomärk peab olema kantud pakendile selgelt nähtavana ja pakendamata kaubale peab see olema lisatud viisil, mis võimaldab seda muust kaubast eristada.

Joonis 3. Eestis siseriiklik mahepõllumajandusele viitav märk ehk ökomärk, mille kasutamine on vabatahtlik.

Siit saab alla laadida ökomärki [vektorkujul](#), [pdf](#), ja [jpg](#) kujul.

Siit leiab ökomärgi [etalonkirjelduse ja märgi kasutamise korra](#).

1.7.2 Mahemärkega tavatoote märgistamine

Kui tavatoote **koostisosade loetlus viidatakse mahekoostisosadele** ja toit vastab selle kohta esitatavatele nõuetele (vt punkt 1.6.2 ja 1.6.3), siis toidu müügi pakendil:

- ✓ **ei tohi** toidu nimetuses ega nimetuse juures ega ka müüginimetusega samal väljal kasutada sõna mahe, öko jm sarnast;
- ✓ **peab** koostisosade loetelus näitama, millised põllumajanduslikud koostisosad on mahepõllumajandusest pärit;
- ✓ **peab** koostisosade loetelu juures ära näitama mahekoostisosade protsentuaalse osakaalu toote põllumajanduslikest koostisosadest (“X% põllumajanduslikke koostisosi mahepõllumajandusest”);

- ✓ **peab** esitama märgistusel PTA koodnumbri EE-ÖKO-03;
- ✓ **ei tohi** kasutada ELi mahelogo ega Eesti ökomärki.

NB! Viiteid mahepõllumajandusele on lubatud kasutada ainult mahekoostisosade loetelus, mahekoostisosad märgitakse nt tärniga või kasutatakse vastava koostisosa juures sõna mahe. Mahekoostisosad ja nende protsentuaalne osakaal **peavad** olema märgitud sama värvi ja suurusega ning samasuguses kirjas kui muud koostisosade loetelus esitatud tähised. Need tähised **ei tohi** värvi, suuruse ega kirja poolest olla silmatorkavamad kui toote müüginimetus.

1.7.3 Mahepõllumajandusele ülemineku aja toote märgistamine

Mahepõllumajandusele üleminekuajal olevale taimsest toorainest tootele on lubatud lisada **ainult** mäрге „Üleminekuaja toode“ või „Mahepõllumajandusele üleminekuaja toode“ ainult tingimusel kui:

- toode sisaldab vaid ühte põllumajandusest pärinevat taimset koostisosa (nt nisujahu v rüpsiõli) ja
- enne tooraine saagikoristust on üleminekuage mahepõllumajandusele kestnud vähemalt 12 kuud.

Märgistusel **peab** esitama PTA koodnumbri EE-ÖKO-03 ning **ei tohi** kasutada ELi mahelogo ega Eesti ökomärki.

1.7.4 Jahi- või kalastussaadustest toodete märgistamine ja nõuded koostisele

Metsloomade küttemise ja kalapüügi tulemusena saadud tooteid **ei loeta mahetoodeteks** ning neid tooteid **ei saa märgistada mahepõllumajandusele viitavalt**.

Kui jahi- või kalastussaadusele **on lisatud põllumajandusest pärit koostisosi**, saab teatud tingimustel ka neile toodetele lisada mahepõllumajandusele viitavaid märkeid.

Tooted, mille peamine koostisosa on jahi- või kalastussaadus, peavad vastama järgmistele nõuetele:

- ✓ Kõik selle toote põllumajanduslikud koostisosad **peavad olema mahedad**
See tähendab, et kui mahetoodete koostises on lubatud kasutada kokku 5% ulatuses nt tavapärmid või tavalõhna- ja maitseaineid või teatud toidu lisaaineid, mida loetakse

samuti põllumajanduslikeks koostisosadeks (määruse nr 2021/1165 V lisa A osas märgitud tärniga), siis selle toote koostises peavad olema ka need koostisosad mahedad.

- ✓ Täidetud peavad olema ka kõik muud mahemärgistatud toodete koostisele kehtivad nõuded, nagu see on kirjas punktis 1.6.3.
- ✓ Mahedale **võib viidata** toote müüginimetuses ja koostisosade loetelus, tingimusel et maheviide on toote müüginimetuses selgelt seotud muu koostisosaga, mis on põllumajanduslik ega ole põhiline koostisosa. Toote nimetusest ei tohi jääda muljet, et tegemist on mahetootega, vaid tootega, mille peamine koostisosa on nt kala või metssea liha ja mahedad on muud koostisosad.

Nt „tursk mahepaneeringus“ või „sprotid maheõlis“.

- ✓ **Peab** koostisosade loetelus ära näitama mahepõllumajanduslikud koostisosad;
- ✓ **Peab** esitama mahekoostisosade protsentuaalse sisalduse põllumajanduslikest koostisosadest. Nt “100% põllumajanduslike koostisosi mahepõllumajandusest”, „kõik põllumajandusliku koostisosad mahepõllumajandusest“);
- ✓ **Peab** esitama märgistusel PTA koodnumbrit EE-ÖKO-03;
- ✓ **Ei tohi** kasutada ELi mahelogo ega Eesti ökomärki.

NB! Viited mahepõllumajandusele on lubatud kasutada ainult seoses mahekoostisosadega. Mahekoostisosade protsentuaalne sisaldus võrreldes põllumajanduslike koostisosade kogusega näidatakse ära koostisosade loetelu juures.

Mahekoostisosad ja nende protsentuaalne osakaal **peavad** olema märgitud sama värvi ja suurusega ning samasuguses kirjas kui muud koostisosade loetelus esitatud tähised. Need tähised **ei tohi** värvi, suuruse ega kirja poolest olla silmatorkavamad kui toote müüginimetuses.

1.8 Maheveini tootmine

Maheveini suhtes kohaldatakse peaaesjalikult samu norme, mida kõigi töödeldud mahetoitude kohta.

Maheveinide tootmiseks ja säilitamiseks on lubatud kasutada tooteid ja ained, mis on kirjas Komisjoni rakendusmääruse nr 2021/1165 V lisa D osas. Lisaks peab veinitootja järgima

määruse (EL) nr 1308/2013, põllumajandustoodete ühise turukorralduse nõudeid ning ka Komisjoni määrusi (EÜ) nr 606/2009⁹ ja (EÜ) nr 607/2009¹⁰.

1.9 Mahepärmide tootmine

Kuna pärmid loetakse põllumajanduslikeks koostisosadeks, siis on kehtestatud nõuded ka mahepärmide tootmisele.

Toiduna kasutatava **mahepärmide** tootmisel on lubatud kasutada ainult mahesubstraate.

Kuni 31. detsembrini 2023 on lubatud mahepärmide tootmisel lisada substraadile kuni 5% mittemahe pärmiekstrakti või selle autolüsaati (arvutatud kuivaine massina), kui ettevõtjad ei suuda hankida mahepärmiekstrakti või selle autolüsaati.

Mahepärmide ja seda sisaldavate segude ja saaduste tootmisel võib kasutada järgmisi tooteid ja aineid:

- ✓ toidu töötlemisel tavaliselt kasutatavad mikroorganismide preparaadid ja toiduensüümid (toidu lisaainetena kasutatavad toiduensüümid peavad olema mahetootmises lubatud lisaainete loetelus);
- ✓ ainult looduslikud lõhna- ja maitseühendeid ning looduslikud lõhna- ja maitsepreparaadid;
- ✓ joogivesi ja mahe või mittemahe sool (põhikomponendid naatriumkloriid või kaaliumkloriid), mida üldiselt kasutatakse toidu töötlemisel.

2 Mahepõllumajanduse seaduse alusel tunnustamine

Tunnustamise saamiseks tuleb ettevõtjal esitada PTAle taotlus, sinna juurde kuuluvad andmed ja dokumendid ning tasuda [riigilõiv](#).

⁹ Komisjoni 10. juuli 2009. aasta määrus (EÜ) nr 606/2009, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 479/2008 teatavad rakenduseeskirjad seoses viinamarjasaaduste kategooriate, veinivalmistustavade ja asjaomaste piirangutega (ELT L 193, 24.7.2009, lk 1).

¹⁰ Komisjoni 14. juuli 2009. aasta määrus (EÜ) nr 607/2009, millega kehtestatakse üksikasjalikud rakenduseeskirjad nõukogu määrusele (EÜ) nr 479/2008 seoses teatavate veiniproduktide kaitstud päritolunimetustega, kaitstud geograafiliste tähistega, traditsiooniliste nimetustega, märgistusega ja esitlusviisidega (ELT L 193, 24.7.2009, lk 60).

Riigilõivu tuleb tasuda edaspidi igal aastal, mil ettevõttes mahemärkega toodete töötlemisega tegelemist jätkatakse.

Ettevõttes peab täitma mahetöötlemise nõudeid taotluse esitamise päevast alates, seega tuleb kõigepealt nõuded selgeks teha.

Tunnustatud peab olema ettevõtja ka sellisel juhul, kui ta valmistab tavatooteid ja soovib viidata mahepõllumajandusele ainult toote koostisosade loetelus.

NB! Ettevõttes, kus soovitakse tegeleda mahemärgistatud toodete töötlemisega, peab täitma ka toiduseadusest tulenevaid nõudeid, kuna mahetoit peab alati vastama nii toidu kohta esitatavatele nõuetele, kui ka täiendavatele mahenõuetele.

Seega peab ettevõtja enne mahemärgistatud toodete töötlemisega alustamist taotlema toiduseaduse alusel PTAlt tegevusloa (tegevusloa on näiteks vajalik loomset päritolu toidu tootmiseks, sh ka põhiliselt elamiseks kasutatavas käitlemiskohas loomse toidu valmistamiseks, teatud juhtude¹¹) või esitama PTAle majandustegevusteate.

Toiduseaduse nõuete kohta saab lugeda siit:

<https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine>

Toiduseaduse alusel teavitamise või tegevusloa taotlemise kohta siit:

<https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine/tegevusload-ja-teavitamine>

Toiduseaduse alusel tegevusest teavitamine või tegevusloa taotlemine on tasuta.

2.1 Mahetunnustamise taotluse esitamine

Taotluse esitamiseks on soovitatav kasutada [Maaeluministeeriumi Kliendiportaali](#) (teenuse kasutamine nõuab autentimist ID-kaardi, Mobiil-ID või Smart-ID kaudu).

¹¹ Põhiliselt elamiseks kasutatav käitlemiskoht peab olema tunnustatud, kui selles valmistatavat loomset päritolu toitu tarnitakse samale ettevõtjale kuuluvasse jaekaubandusettevõttesse või teisele jaekaubandusega tegelevale ettevõtjale, välja arvatud juhul, kui selle tarnimine on toiduseaduse § 26 lõike 3 alusel kehtestatud nõuete kohaselt marginaalne ([kogu- ja kohaliku ulatusega piiratud](#)).

Portaalis tuleb valida PTA teenuste alt rubriigist „mahe toit ja sööt“-> “mahe tunnustamise taotlus“ -> alusta uut taotlust.

Kui ettevõtjal puudub võimalus esitada taotlus Kliendiportaali kaudu, siis saab [taotluse ja dokumendid](#) saata digitaalselt allkirjastatuna e-kirja teel või paberil allkirjastatuna posti teel. Tunnustamise taotlusi mahetoidu ettevalmistamise valdkonnas menetlevad [PTA regionaalsed esindused](#) vastavalt ettevõtte asukohale.

Lisaks taotlusele peab esitama PTAle järgmised andmed ja dokumendid:

- ✓ toote ja tootegrupi nimetus ning andmed toote koostisosade, nende päritolu ja tootes kasutatava koguse kohta;
- ✓ käitlemisprotsessi tehnoloogiline skeem ja andmed kasutatavate tehnoloogiliste võtete kohta;
- ✓ andmed tegeliku tootmisvõimsuse ning ette valmistada või toota kavatsetavate tootegruppide ja eeldatava toodangu mahu kohta;
- ✓ nende meetmete kirjeldus, millega tagatakse märgistatud saaduse või toote nõuetekohane ettevalmistamine või tootmine;
- ✓ muud vajalikud andmed, nt toote märgistuse näidis.

Taotlusele lisatavad dokumendid ja andmed on loetletud [põllumajandusministri 20.02.2009, määruses nr. 26 „Mahepõllumajanduse valdkonnas tegutsemiseks tunnustamise taotlemine ja taotluse menetlemise kord“](#).

2.2 Taotlusele lisatavad dokumendid

Tunnustamise taotlusele tuleb lisada info, millest selgub ettevõtja tegevus mahemärkega toodete valmistamisel.

Tunnustamise taotlusele lisatavad dokumendid:

- a) toote ja tootegrupi nimetus ning andmed toote koostisosade, nende päritolu ja tootes kasutatava koguse kohta;

Esitada tuleb toodete retseptuurid, milles näidatakse ära kõik toote valmistamisel kasutatavad koostisosad¹² mingi koguse valmistatava toote kohta (nt 100 g/10 kg kohta). Koostisosad jagunevad kolmeks: mahepõllumajanduslikud koostisosad, tavapõllumajanduslikud koostisosad ning koostisosad, mis ei ole põllumajandusest pärit (nt joogivesi, söögisool või kasutada lubatud lisaained, mida ei loeta põllumajanduslikeks koostisosadeks).

Koostisosade päritolu ehk tootmispiirkonda on vajalik teada, et valmistoote müügipakendile kirja panna, kus kasvatati põllumajanduslikud toorained, millest toode koosneb.

b) käitlemisprotsessi tehnoloogiline skeem ja andmed kasutatavate tehnoloogiliste võtete kohta;

Tehnoloogilise skeemi esitamise viisile ei ole kindlaid reegleid. Samas on plokkskeemina esitatud skeemi lihtsam jälgida, aru saada ja kasutada.

Tehnoloogiline skeem peab kajastama kogu protsessi tooraine vastuvõtmisest läbi töötlemise (toote valmistamise) kuni turustamiseni. Igale tootegrupile (vajadusel tootele) peab olema koostatud oma skeem.

Kuna tehnoloogilisele skeemile on raske kõiki andmeid või parameetreid paigutada, siis vajadusel esitatakse skeemile lisana tootmisprotsessi lühikirjeldus.

c) andmed tegeliku tootmisvõimsuse ning ette valmistada või toota kavatsetavate tootegruppide ja eeldatava toodangu mahu kohta;

Planeeritav töötlemisvõimsus näidatakse tootegrupi kaupa nii aastas kui ka lühema perioodi (nädal, kuu) kohta.

d) nende meetmete kirjeldus, millega tagatakse märgistatud saaduste või toodete nõuetekohane ettevalmistamine;

Ettevõtte peab oma tegevusega tagama, et müüdav toodang vastaks mahenõuetele. Siin on silmas peetud just neid meetmeid ja tegevusi, kaasa arvatud ennetavaid tegevusi, millega tagatakse toodete mahenõuete kohane ettevalmistamine. Seetõttu tuleb hoolikalt läbi

¹² Koostisosa on toidu tootmisel või valmistamisel kasutatav mis tahes aine või toode, sealhulgas lõhna- ja maitseained, lisaained ja toidus kasutatavad ensüümid, ning liitkoostisosa komponendid, mida valmistoode, ka muudetud kujul, sisaldab- (EL) nr 1169/2011 art 2 (f)

mõelda ja kirja panna, milliseid ennetusmeetmeid ja tegevusi selleks igas tootmise etapis rakendatakse.

Mahemärkega toodete töötlemise nõuded on kirjas punktis 1.

e) muud vajalikud andmed nagu näiteks toote märgistuse näidis;

Esitatakse etikettide näidised või kavandid või märgistuste kirjeldused. Märgistusel peavad olema täidetud nii üldised toidu toidualase teabe esitamise nõuded vastavalt määrusele (EL) 1169/2011 kui ka mahetoidu märgistamise täiendavad nõuded. Muud vajalikud andmed on ka alltöövõtu lepingud (vt punkti 1.5).

Märkus

*Igal ettevõtjal peab olema koostatud **enesekontrolliplaan**, mis on nõutud toiduseaduse alusel, kus on kirjas kõik ettevõtte tegevused, nendega kaasnevad ohud ja meetmed ohtude hindamiseks, kõrvaldamiseks ja ennetamiseks või viimiseks vastuvõetavale tasemele.*

Seega kirjeldatakse punktis b) nimetatud tehnoloogiline skeem ja punktis d) nimetatud meetmete kirjeldus enesekontrolliplaanis.

Mahetunnustamise jaoks tuleb need dokumendid esitada, kuid kui need on juba koostatud toiduseaduse alusel tegutsemiseks, siis uuesti neid koostada ei ole vaja.

Alustades tegevust uue ettevõttega ja kohe ka sooviga hakata töötleva mahetooteid, tasub enesekontrolliplaani koostamisel arvestada, et see kataks nii toiduseadusest tulenevad nõuded kui ka mahenõuded.

2.3 Taotluse menetlemine ja ettevõtja tunnustamine

Esmalt kontrollib PTA ametnik taotluse ja dokumentide vastavust taotlusele esitatud nõuetele. Taotlusel ja dokumentidel tuvastatud puudustest teavitatakse ettevõtjat kirjalikult. Nõuetele mittevastav on ka dokumentideta esitatud taotlus.

Kui taotlus on hinnatud nõuetekohaseks, teeb ametnik kontrollkäigu ettevõttesse, kus hindab esitatud dokumentide ja andmete vastavust ettevõttes valitsevale tegelikule olukorrale ning koostab selle kohta protokoll.

Kui ettevõtte vastab ka kohapealse kontrolli tulemusel nõuetele, siis ettevõtte tunnustatakse. Tunnustamise otsuse väljastamine tähendab, et ettevõtte lülitatakse mahekontrollisüsteemi ja kantakse mahepõllumajanduse registrisse.

Tunnustamise otsus kehtib kuni otsuse tegemise aastale järgneva aasta 31. detsembrini.

Otsuse tunnustamise kohta või põhjendatud otsuse tunnustamisest keeldumise kohta teeb PTA nõuetekohase taotluse saamisest arvates 30 tööpäeva jooksul.

2.4 Tegevuses toimunud muudatused

Tunnustamise ajal ettevõttes valitsenud tingimusi muutvatest ehituslikest, tehnoloogilistest, töökorralduslikest ja teistest ümberkorraldustest ning tegevuse peatamisest või lõpetamisest peab ettevõtja PTAd kirjalikult teavitama.

Juhul kui soovitakse hakata tegutsema uues mahevaldkonnas, näiteks kui ettevõtja on tunnustatud toodete ettevalmistamise valdkonnas, kuid soovib hakata lisaks turustama mahetooteid, mida ta ise ei valmista, peab ettevõtte PTAlle taas esitama taotluse ja nõutud dokumendid ning tasuma riigilõivu.

PTAd tuleb teavitada (esitada taotlus) ka uue tootegrupi valmistama hakkamisest.

Näiteks, kui ettevõtte tunnustamise otsusel on kirjas mittealkohoolsed joogid, kuid soovitakse valmistama hakata ka alkohoolseid jooke, tuleb esitada taotlus. Täiendavalt riigilõivu sellisel juhul tasuma ei pea.

Esitada tuleb ka kõik uut toodet või tootegrupi puudutavad andmed. See tähendab uu(t)e too(de)te retseptuur(id) ja planeeritavad toodangumahud, märgistus(t)e näidis(ed) või kavand(id) ning tehnoloogiline skeem, kui see muutub ning kui tulenevalt uuest tootest võetakse kasutusele täiendavad meetmed, tuleb täiendada ka ettevõtte meetmete ja menetluste kirjeldust.

3 Järelevalve

Ettevõtte vastavust mahenõuetele hinnatakse kord aastas. PTA viib hindamisi läbi omal algatusel ja ning see võib toimuda ettevõtjale ette teatamata. Kui hindamise tulemustel vastab ettevõtte jätkuvalt mahenõuetele, väljastab PTA ettevõttele uue tunnustamise otsuse.

Suurema riskiga ettevõtetes teeb PTA täiendavaid kontrole. Valim, millisele ettevõtjale täiendav kontroll tehakse, koostatakse riskianalüüsil. Riskide hindamisel arvestatakse nt ettevõtte tootmiskahtu, eelneval kontrolliaastal tuvastatud rikkumisi ja rikkumise tõsidust, aga ka toodete vahetusmineku ohtu. Niisamuti on võimalik, et riskihindamise tulemusel, kontrollitakse väiksema riskiga ettevõtteid kohapeal harvem.

Mahenõuetele vastavuse hindamise eest järelevalvetasu ei võeta, kuna ettevõtja on juba tasunud riigilõivu.

Küll aga peab teadma, et juhul kui sama kontrolli käigus hinnatakse nii mahenõuetele vastavust kui ka toiduseaduse nõuete täimist, siis toiduseaduse nõuete kontrollimise eest järelevalvetasu võetakse. Ehk järelevalvetasu arvestamise aeg on seotud ainult toiduseaduse alusel tehtud kontrolliga.

4 Mahetöötlemise jätkamine

Mahetunnustamise taotlust ei ole vaja igal aastal uuesti esitada, kui ettevõtja tegevusvaldkonnas muudatusi ei toimu.

Küll aga peab ettevõtja teavitama mahetegevusega jätkamisest igal aastal.

Teavitamise kuupäev on **1. veebruar** ning samaks kuupäevaks peab ettevõtja PTAle ka teada andma eelmisel aastal toodetud mahetoodete mahud tootegruppide kaupa.

Samaks kuupäevaks (1. veebruar) peab jätkaja tasuma ka riigilõivu.

Mahetegevusest jätkamise teavituse saab ettevõtte esitada Maaeluministeeriumi Kliendiportaali kaudu. Portaalil tuleb valida PTA teenuste alt rubriigist „mahe toit ja sööt“-> “mahe tootmismahud“ -> alusta uut taotlust.

Tegevusega jätkamise tingimused on kehtestatud [Põllumajandusministri 20.02.2009. määrusega nr. 25](#) „Mahepõllumajandusliku tootmise nõuded“.

5 Õigusaktid

Mahetoote töötlemise nõuded tulenevad peamiselt järgmistest õigusaktidest:

Euroopa Liidu õigusaktid

- ✓ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) [2018/848](#), 30. mai 2018, mis käsitleb mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007
- ✓ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) [2020/1693](#), 11. november 2020, millega muudetakse mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajandustoodete märgistamist käsitlevat määrust (EL) 2018/848 selle kohaldamistähtpäeva ja teatavate muude kõnealuses määruses osutatud kuupäevade osas
- ✓ Komisjoni rakendusmäärus (EL) [2021/1165](#), 15. juuli 2021, millega lubatakse mahepõllumajanduslikus tootmises kasutada teatavaid tooteid ja aineid ning koostatakse nende loetelud
- ✓ Komisjoni rakendusmäärus (EL) [2021/1921](#), 4. november 2021, millega parandatakse rakendusmääruse (EL) 2020/464 (millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/848 teatavad rakenduseeskirjad seoses üleminekuajade tagasiulatuvaks tunnustamiseks vajalike dokumentidega, mahepõllumajanduslike toodete tootmisega ja liikmesriikide esitatava teabega) horvaadikeelset versiooni
Toidu töötlemisel lubatud meetodid.
- ✓ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) [2020/2146](#), 24. september 2020, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/848 mahepõllumajandusliku tootmise erandlike nõuete osas
Erand veinisektori toodets vääveldioksiidi kasutamisele.
- ✓ Komisjoni rakendusmäärus (EL) [2021/279](#), 22. veebruar 2021, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/848 (mis käsitleb mahepõllumajandusliku tootmise jälgitavuse ja nõuetele vastavuse tagamise kontrolle ja muid meetmeid ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamist) üksikasjalikud rakenduseeskirjad
- ✓ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) [2021/642](#), 30. oktoober 2020, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/848 III lisa mahepõllumajanduslike toodete märgistamisel nõutava teabe osas
Muudetud eeskirjad mahepõllumajanduslike ja üleminekuaja toodete veol pakendite kantavate märgiste kohta.

- ✓ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) [2021/771](#), 21. jaanuar 2021, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/848, sätestades konkreetsed kriteeriumid ja tingimused raamatupidamisdokumentide kontrolliks mahepõllumajandusliku tootmise ametlike kontrollide ja ettevõtjate rühmade ametlike kontrollide raames
- ✓ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) [2021/1006](#), 12. aprill 2021, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/848 mahepõllumajandusliku tootmise nõuetele vastavust tõendava sertifikaadi näidise osas
- ✓ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) [2021/1691](#), 12. juuli 2021, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/848 II lisa mahepõllumajandusliku tootmisega tegelevatele ettevõtjatele kehtestatud nõuete osas arvestuse pidamise kohta
Arvestuse pidamine töötlemisel.

Eesti õigusaktid

- ✓ [Mahepõllumajanduse seadus](#)
- ✓ Põllumajandusministri 20.02.2009. a. määrus nr [26](#) „Mahepõllumajanduse valdkonnas tegutsemiseks tunnustamise taotlemine ja taotluse menetlemise kord“
- ✓ Põllumajandusministri 20.02.2009. a. määrus nr [25](#) „Mahepõllumajandusliku tootmise nõuded“
- ✓ Maaeluministri 08.03.2019. a. määrus nr [23](#) „Mahepõllumajanduse registri põhimäärus“
- ✓ Põllumajandusministri 05.12.2006. a. määrus nr [105](#) „Mahepõllumajandusele viitava märgi etalonkirjeldus ja märgi kasutamise kord“
- ✓ Maaeluministri 27.10.2020. a määrus nr [66](#) „Mahepõllumajanduse valdkonna kontrolliasutuse koodnumber“

Kõik mahevaldkonna õigusaktid on leitavad PTA kodulehelt: <https://pta.agri.ee/>

Teabematerjali koostasid: Pille Edovald, Põllumajandus- ja Toiduamet; Airi Vetemaa,
Mahepõllumajanduse Koostöökogu

Kaanefoto: Lauri Laan

Teabematerjal valmis 2021. a Maaeluministeriumi ja PRIA tellimusel, varalised õigused kuuluvad materjali tellijale. Autoriõigus kuulub Mahepõllumajanduse Koostöökogule. Kõik autoriõigused on kaitstud.

Toetas Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD) „Teadmussiirde programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse valdkonnas“ mahemajanduse valdkonna raames.

MAHEPÕLLUMAJANDUSE
KOOSTÖÖKOGU

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa Investeeringud
maapiirkondadesse